

شخصیت داستانی و بررسی آن در داستان‌های جمال‌زاده و هدایت

دکتر ابراهیم استاجی

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه تربیت معلم سبزوار

www.ketab.ir

سرشناسه	: استاجی، ابراهیم، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: شخصیت داستانی و بررسی آن در داستان های جمال زاده و هدایت / ابراهیم استاجی
مشخصات نشر	: تهران، روزگار، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۳-۲۲۵-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: کتابنامه : ص. [۱۷۱ - ۱۷۵.
موضوع	: جمال زاده، ۱۳۰۲-۱۳۴۸. - - شخصیت ها
موضوع	: هدایت، صادق ۱۲۸۱ - ۱۳۳۰. - شخصیت ها
شناسه افزوده	: شخصیت پردازی در ادبیات
ردمبندی کنگره	: ۱۳۸۸ ش ۷۹۳۸/۵۲ PIR
ردمبندی دیوبی	: ۳/۶۲ ALB
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۹۵۸۰۳۶

نشر روزگار

— پژوهش امروز ایران —

بررسی شخصیت های داستانی جمال زاده و هدایت

شخصیت داستانی و بررسی آن در داستان های جمال زاده و هدایت

دکتر ابراهیم استاجی

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه تربیت معلم سبزوار

نشر روزگار

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۵۵۰۰ تومان

چاپ و صحافی

ایمان نوروزی نسب

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۴-۲۲۵-۶

مرکز پخش: ۶۶۴۹۷۳۰۰

نشانی: خیابان آزادی - نیش اسکندری شمالی - پاساژ بزرگ آزادی - طبقه اول

واحد ۳۱، تلفن: ۰۹۱۲۲۰۳۷۲۵۴-۶۶۹۰۲۳۶۱

www.roozegar.org

فهرست

۹	پیش درآمد
۱۳	شخصیت داستانی
۵۳	جمالزاده، زندگی و آثار داستانی
۵۹	جایگاه جمالزاده در داستاننویسی فارسی
۶۹	یکی بود یکی نبود: اولین خشت
۶۹	داستان نویسی ایران
۱۲۳	صادق هدایت: زندگی، آثار و جایگاه او در داستاننویسی
۱۳۱	شخصیت‌های داستانی هدایت
۲۰۳	منابع و مآخذ

به نام او که ما همه شخصیت‌های داستان آفرینش اویم

www.ketab.ir

پیش درآمد

نگارنده‌ی این مطور به حکم علاقه و جاذبه‌ی ادبیات معاصر بر آن شد تا شخصیت در آثار بنیان‌گذاران داستان‌نویسی فارسی (جمال‌زاده - هدایت) را مورد مطالعه و تحقیق قرار دهد.

با توجه به عنوان کتاب منطقی به نظر می‌رسد که موضوع فوق در سه بخش اصلی بررسی گردد و مل نیز آن چنان کردیم.

بخش اول، "شخصیت داستانی" در واقع، به نظر ما، مدخلی است برای ورود به بحث اصلی از این رو به ناگزیر در این بخش کوشیدیم تا به عنوان مقدمه و حصول آگاهی‌های مقدماتی، تعریفی از شخصیت داستانی و مقایسه‌اش با شخصیت واقعی، نقش عنصر شخصیت در داستان، شخصیت حیوانی، روند شکل‌گیری شخصیت داستانی، تفاوت‌ها و مشابهت‌های شخصیت داستانی در انواعی نظیر اسطوره، قصه، داستان کوتاه، رمان و... نحوه برخورد جریانات و مکاتب مختلف داستان‌نویسی با عنصر شخصیت، طبقه‌بندی و دسته‌بندی انواع شخصیت‌های داستانی و... ارائه نماییم.

بخش دوم که هدف اصلی آن توصیف و بررسی شخصیت‌های داستانی جمال‌زاده است، شامل فصل‌های "جمال‌زاده، زندگی و آثار داستانی"، "جایگاه جمال‌زاده در داستان‌نویسی فارسی"، "یکی بود، یکی نبود: سنگ بنای داستان‌نویسی در ایران" و "شخصیت‌های داستانی جمال‌زاده" می‌گردد. اگرچه در نگاه اول ممکن است، به نظر برسد که بعضی از این فصل‌ها با عنوان اصلی کتاب همخوانی نداشته باشد، اما برای رسیدن به هدف این بخش، چون از طرفی برخی از شخصیت‌های داستانی جمال‌زاده با زندگی و

تجربیات نویسنده ارتباط مستقیم پیدا می‌کنند و در اصطلاح از این تجربه‌ها وام گرفته شده‌اند، و از طرف دیگر نقش جمال‌زاده به عنوان کسی که برای اولین بار نوشتن داستان کوتاه را به عنوان یک نوع جدید ادبی و تحت تاثیر ادبیات غرب، در ادبیات فارسی مرسوم نمود و یکی بود، یکی نبود، اولین مجموعه داستان فارسی در این نوع جدید، در توجیه نقاط قوت و ضعف شخصیت‌های داستانی این نویسنده، و حتی به عنوان یک معیار برای بررسی دیگر شخصیت‌ها به ما کمک فراوانی می‌کرد، لذا ضروری دیدیم هر یک از این مسایل را - هر چند در فصولی کوتاه - مورد بررسی قرار دهیم، تا با این تمهیدات راه برای دوک و توصیف شخصیت‌های داستانی جمال‌زاده کوییده شود و ما بتوانیم در فصل "شخصیت‌های داستانی جمال‌زاده" آن‌ها را از دیدگاه‌های گوناگون، مثلاً جنسیت، تعلق طبقاتی، شغل، شیوهی برخورد با جهان و ... بررسی شخصیت‌های داستانی، تاثیرپذیری و مشابهت شخصیت‌های داستانی جمال‌زاده با شخصیت قصه‌های قدیمی (مطلق و تک‌بعدی بودن، بی‌چهره و فاقد خصوصیات ظاهری بودن شخصیت‌ها، عدم تشخیص زبانی و ...)، مقایسه داستان‌های جمال‌زاده با نوع روایی مقاله و بالتبع مقایسه شخصیت در این دو نوع ادبی، ریشه نداشتن بعضی از شخصیت‌ها دریافت داستان، نقطه‌ی آغازین و هسته اولیه شخصیت‌های داستانی و ... سخن به میان آوریم، و بالاخره بعد از بررسی شخصیت‌های داستانی این نویسنده از دیدگاه شخصیت‌پردازی، نتیجه بگیریم که "راهگشای داستان‌نویسی معاصر فارسی، به گمان ما، از این نظر، هنوز در ابتدای راه است.

بخش سوم که هدفی همانند با بخش دوم، اما در مورد شخصیت‌های داستانی صادق هدایت دارد، بعد از ارائه زندگی‌نامه کوتاه هدایت، جایگاه و نقش او در داستان‌نویسی فارسی، به عنوان تثبیت کننده نوع داستان کوتاه و

نویسنده‌ی یکی از رمان‌های بزرگ فارسی و فهرست آثار داستانی‌اش به ترتیب سال انتشار، آنچه را که مورد هدف است، بررسی و تحلیل می‌کند.

در این بخش سرشت دوگانه هدایت، انعکاس و تجلی این دوگانگی در داستان‌ها و بالطبع در شخصیت‌های داستانی این نویسنده، دسته‌بندی آثار و شخصیت‌های هدایت از این دیدگاه، طیف گسترده و متنوع شخصیت‌های داستانی این نویسنده با تیپ‌های کاملاً گوناگون، حضور زن در داستان‌های هدایت که برخلاف داستان‌های جمال‌زاده دست کم نیمی از شخصیت‌های داستانی‌اش را تشکیل می‌دهند، کمبود حضور کودکان در داستان‌ها، شخصیت حیوانی و رابطه‌اش با حیوان دوستی هدایت، شخصیت‌پردازی (توصیف و تشریح خصوصیات درونی و بیرونی شخصیت)، تکیه بر مشخصات ظاهری چهره و نحوه پوشش هر کدام، تشخیص زبانی شخصیت‌ها، دلایل زنده بودن شخصیت‌های داستانی هدایت، تشابه، تکرار و استحاله شخصیت‌ها در یک داستان به خصوص یا داستان‌های مختلف، مشغله‌های ذهنی و ویژگی‌های عام شخصیت‌های داستانی هدایت (تنهایی، بی‌پناهی، آوارگی، ناهنجاری، بیماری جسمی یا ذهنی، ناتوانی در ایجاد رابطه با دیگران و محیط، عدم موفقیت در عشق، بی‌معنا و زشت دیدن زندگی، تقدیرگرایی، بازگشت به زندگی، مرگ‌اندیشی، بدفرجامی و ... مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

در پایان این سه بخش، فهرست منابع و مآخذ مهم بر اساس نام خانوادگی نویسنده به صورت الفبایی مرتب شده است.